

Tìm hiểu cơ sở lý luận và thực tiễn về hình thái kinh tế - xã hội Cộng sản chủ nghĩa

*ThS. Nguyễn Khánh
Khoa lý luận cơ sở*

Có lẽ Karl Marx xây dựng lý luận về chủ nghĩa cộng sản bắt đầu từ 2 nguồn gốc, đó là quy luật phủ định của phủ định và những thực tiễn về thời kỳ cộng sản nguyên thủy mà Morgan đã trải qua.

Thứ nhất, quy luật phủ định của phủ định mô tả con đường phát triển của thế giới vật chất. Chúng không phát triển theo một đường thẳng mà có lặp lại có tính chu kỳ. Từ hạt giống trở thành cây, sau một thời kỳ đơm hoa kết trái rồi lại trở về với hạt giống, thực vật đều phát triển một cách tuần hoàn. Thế giới động vật cũng không nằm ngoài quy luật trên, những động vật được sinh ra, trưởng thành, thực hiện quá trình sinh sản và rồi chết đi để một thế hệ mới lại tiếp tục thực hiện quá trình tuần hoàn đó. Có lẽ vì vậy, bên ngoài kia quá trình sinh sản luôn là vấn đề quan trọng nhất, vì nhờ chính quá trình này mà các thế hệ mới được tiếp nối trong suốt lịch sử của chúng. Không chỉ dừng lại ở đó, thế giới vô cơ bên ngoài kia dường như cũng vận động theo một chu kỳ nào đó. Hết ngày rồi lại đến đêm, trái đất của chúng ta tự xoay quanh chính mình, rồi nó lại thực hiện một chu kỳ năm (365 ngày) quanh mặt trời, thế rồi mặt trời lại thực hiện chu trình của chúng trong thiên hà...và cứ thế chúng luôn di chuyển theo một chu kỳ nào đó từ những vũ trụ bao la cho đến những nguyên tử nhỏ bé.

Đối với lịch sử của loài người, không lẽ nó cứ tiến mãi về phía trước mà không cần phải thực hiện một chu kỳ nào sao? lịch sử cũng không nằm ngoài quy luật chu kỳ, hoặc bánh xe lịch sử sẽ ngừng quay. Như Engels đã nói chủ nghĩa duy vật lịch sử cùng với học thuyết về giá trị thặng dư là hai phát minh tuyệt vời của Karl Marx, theo đó lịch sử của xã hội loài người cũng sẽ vận động theo chu kỳ của nó, bắt đầu với xã hội cộng sản nguyên thủy_khi mà con người dường như chưa biết đến sở hữu là gì vì vậy mọi thứ dường như là của chung. Rồi họ chuyển sang một thời kỳ tư hữu kéo dài, thế nhưng nó sẽ không thể kéo dài mãi, nó ra đời trong một giai đoạn lịch sử nào đó và sẽ kết thúc bằng một thời kỳ công hữu để kết thúc chu kỳ của mình. Đó là con đường của sự phát triển mà muôn vật đều đi theo cách thức đó, lịch sử của xã hội loài người cũng sẽ vận động như vậy, đó là lý do Karl Marx đã vạch ra thời kỳ cộng sản chủ nghĩa. Một thời kỳ mà xã hội loài người đã vươn đến thời kỳ đỉnh cao của nó trong công cuộc mưu sinh, ở đó năng suất lao động có sự vượt trội với một hệ thống công cụ lao động cực kỳ phát triển, đủ chu

cấp về cơ bản điều kiện mưu sinh cho tất cả mọi thành viên của nó một cách miễn phí. Chính vì điều đó mà con người được giải phóng một cách toàn diện, theo như Karl Marx miêu tả là họ sẽ làm việc theo năng lực và hưởng thụ theo nhu cầu, và vì sức lao động của con người không còn bị tha hoá bởi thế giới hàng hoá nên nó giải phóng ra một năng lực sáng tạo kỳ diệu, trên một quy mô lớn có tính phổ quát trong xã hội. Điều này lại tiếp tục thúc đẩy một sự phát triển thần kỳ chưa từng thấy trong lịch sử loài người.

Thứ hai, về mặt thực tiễn Ph. Engels trong tác phẩm "nguồn gốc của gia đình, chế độ tư hữu và nhà nước" đã gắn kết nhiều vấn đề từ gia đình cho đến chế độ tư hữu và việc ra đời nhà nước, nhưng đặc biệt quan trọng là phần lớn những kết luận của ông bắt đầu từ những nghiên cứu của nhà dân tộc học Morgan qua tác phẩm dân tộc học "xã hội cổ đại". Ph. Engels đã trích dẫn lời của Morgan như sau: "Nếu sự tiến bộ vẫn là quy luật của tương lai, cũng như nó từng là quy luật quá khứ; thì việc đơn thuần tìm kiếm của cải sẽ không phải là mục đích cuối cùng của loài người. Quãng thời gian đã qua, kể từ khi thời văn minh bắt đầu chỉ là một mẫu nhỏ trong khoảng thời gian tồn tại đã qua, và cũng chỉ là một mẫu nhỏ trong khoảng thời gian tồn tại sắp tới của nhân loại. Sự tan biến của hình thái hoạt động lịch sử, với mục đích cuối cùng duy nhất là làm giàu ấy, đang đe dọa tiêu diệt cả xã hội; vì bản thân hoạt động đó đã chứa đựng những yếu tố khiến nó phải tự huỷ diệt mình. Dân chủ trong quản lý, hữu ái trong xã hội, bình đẳng về quyền lợi và nghĩa vụ, phổ biến giáo dục; chúng báo hiệu cái giai đoạn cao hơn sắp tới của xã hội, mà kinh nghiệm, lý trí và khoa học đang không ngừng vươn tới. Đó sẽ là sự phục sinh dưới hình thức cao hơn của tự do-bình đẳng-bác ái có ở các thị tộc cổ đại" ("Xã hội cổ đại", tr552). Điều mà Morgan đã nói ở trên hết sức tương đồng với những nghiên cứu lịch sử của Karl Marx dựa trên nền tảng của phép biện chứng duy vật. Theo đó quy luật phủ định của phủ định mà Marx đã đưa ra khẳng định con đường phát triển của sự vật là một quá trình tuần hoàn của nhiều lần phủ định. Lịch sử của xã hội loài người cũng không nằm ngoài quy luật này, từ đó có thể thấy sự phủ định lần thứ nhất là sự kết thúc của xã hội cộng sản nguyên thủy để mở ra một thời kỳ tư hữu kéo dài trong lịch sử của nhân loại, và nó nhất định sẽ thực hiện lần phủ định thứ hai để kết thúc thời kỳ tư hữu để quay về với thời kỳ công hữu trên một nấc thang cao hơn của xã hội như Morgan đã nói: "đó sẽ là sự phục sinh dưới hình thức cao hơn, của tự do-bình đẳng-bác ái có ở các thị tộc cổ đại". Nó hoàn tất một chu kỳ của lịch sử nhân loại, để rồi từ đó lại bắt đầu cho một chu kỳ mới.